

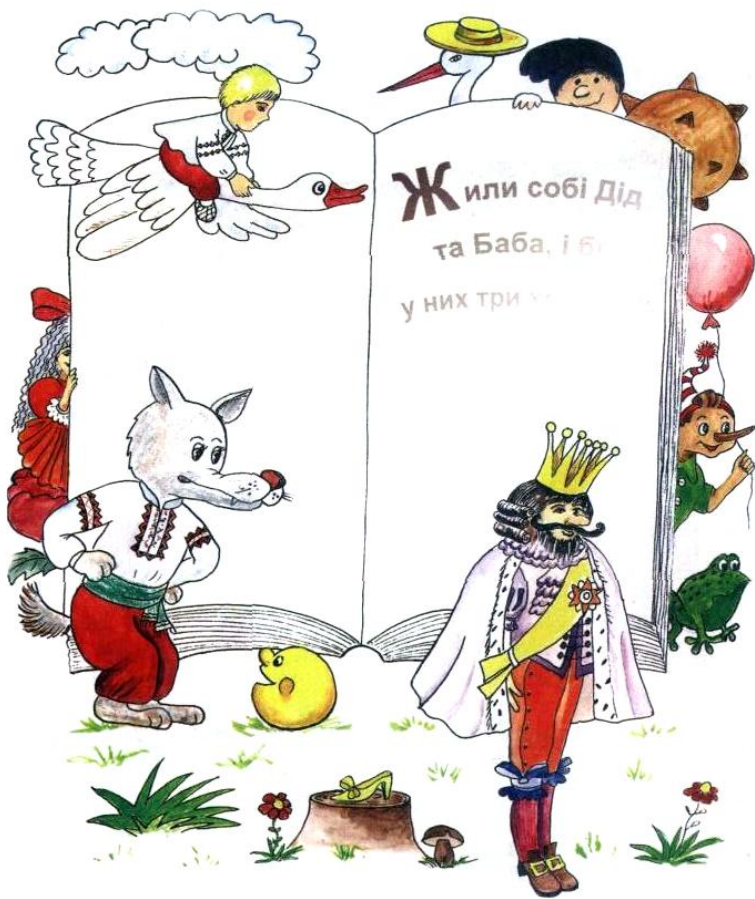

*Горлівський навчально-виховний комплекс
„ЗОШ I-III ступенів № 12
– багатопрофільний ліцей”*

Подорож у країну казок

*м. Горлівка
2009*

*Горлівський навчально-виховний комплекс
„ЗОШ I-III ступенів № 12
– багатoproфільний ліцей”*

ПОДОРОЖ У КРАЇНУ КАЗОК

*м. Горлівка
2009*

автор: Дейна Н.М., вчитель української мови та літератури

рецензент: Солдатова Є.М., керівник філологічної кафедри
ГНВК „ЗОШ I-III ступенів № 12 – багатoproфільний
ліцей”

„Подорож у країну казок” – розробки уроків для 5 класу з
української літератури

Шановні колеги!

Література в шкільному курсі є не лише джерелом певної інформації, вона – головний вихователь. Сам урок літератури має стати уроком добра, краси, гармонії та любові.

Тож перед учителем літератури нині стоїть важливе завдання: з одного боку, підготувати грамотного читача, а з другого – виховати Людину, Особистість. Необхідно, щоб дитина уміла розпізнавати добро і зло.

Посібник містить цікаві, оригінальні уроки. Він стане в нагоді вчителям загальноосвітніх шкіл, допоможе якнайліпше підготуватися до уроків української літератури.

Творчих вам успіхів та натхнення, шановні колеги!

Зміст

- 1. „На урок приходить казка”*
- 2. „Подорож у країну літературних казок”*
- 3. Народна казка „Про правду і кривду”*
- 4. Народна казка „Мудра дівчина”*
- 5. Народна казка „Про Жар-птицю та Вовка”*
- 6. Урок позакласного читання. Українська героїко-фантастична казка „Красний Іванко і заклате місто”*
- 7. Літературна казка. І. Франко. „Фарбований Лис”*

Тема: *На урок приходить казка*

Мета: виявити вміння учнів читати і переказувати казки; поглибити, узагальнити і систематизувати знання учнів про народну казку; поповнити знання про фольклор; розвивати творче мислення учнів, їхнє усне мовлення; виховувати доброту, щедрість, пошану до працюючої людини, любов до усної народної творчості.

Форма уроку: урок-вистава.

Обладнання: стенд «Моя улюблена казка»

ХІД УРОКУ

I. Опрацювання теми уроку

1. Вступне слово вчителя.

Наш урок присвячено народним казкам. Коли ми беремо в руки книгу, читаємо її, то завжди можемо із цієї ж книги дізнатися, хто і коли написав її. Такі дані подаються на обкладинці й у передмові.

А є твори, які не мають вказівки ні на автора, ні на точний час свого створення. Ви вже здогадалися, що це за твори? Так, це казки. Деякі з них написані десятки чи сотні років тому - їх називають «новими». Інші живуть тисячоліттями - це давні казки. І жоден учений не може точно визначити, коли і хто розповів таку казку дітям чи онукам уперше. Є словосполучення, котре якнайточніше характеризує ці твори - народна казка. Прості чи дивацькі, мудрі чи простодушні, ці вигадки належать народові, що їх створив, зберігає і передає від покоління до покоління протягом багатьох століть.

Часто ми відмічаємо, що сюжети казок різних народів подібні. Але це різні казки, їх герої мають несхожі імена, поводяться так, як прийнято у тих місцях, де вони народилися.

Слухаючи незвичайні, смішні історії, створені фантазією різних народів, ми віднаходимо зміст, прихований під дивовижним вбранням казки. Ми повинні навчитися розуміти, про що говорить казка: про гарне чи погане, про розумних чи дурнів, про чесність чи хитрість, про те, до чого треба прагнути

в житті і чого треба уникати. У цих «небувальщинах» розкривається нам душа народу, його потаємні мрії. Вигадка і правда зв'язані в них так міцно, що ми часто себе ставимо на місце казкових героїв і міркуємо, як би ми самі вчинили у подібній ситуації.

Отже, пропоную вам познайомитися із чарівними жителями країни Казковії. Сьогодні їх привів до нас на урок Дідусь-лісовичок. *(Виходить до дошки.)*

Вони прийшли до нас, щоб дізнатися, що діти про них знають і чи люблять вони читати народні казки.

Дідусю-лісовичку, познайомте нас, будь ласка, зі своїми друзями. *(Дідусь-лісовичок називає казкових персонажів (їх ролі виконують заздалегідь підготовлені учні), котрі по черзі виходять до дошки)*

2. Казкове інсценування.

Дідусь-лісовичок. Діти, по дорозі у нас виникла суперечка, і без вашої допомоги нам не розібратися. Чомусь кожен персонаж вважає себе найпопулярнішим.

Пан Коцький. Дідусю, я впевнений, що казки про мене діти люблять найбільше.

Лисичка. А я переконена, що в цьому класі немає жодного учня, який би не читав казок про мене.

Ведмідь. А ну, хто тут сперечається?! Найбільше у світі казок про мене! Це я вам говорю - ведмідь! От мене найбільше й люблять.

Баба-Яга. Та навіщо нам сваритися, краще давайте запитаємо у дітей, кого вони найбільше люблять. Ну, звичайно ж, мене!

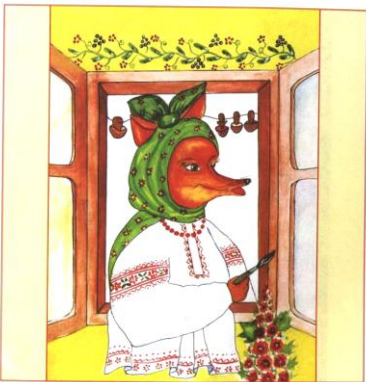
Пан Коцький. Ні, мене!

Лисичка. А я говорю, мене!

Ведмідь. Будьте впевнені - саме мене!

Вовк. Ні, ні, мене!

Дідусь-лісовичок. Так ми ніколи не з'ясуємо істини, давайте краще

запитаємо в учнів. Скажіть, діти, кого ви найбільше любите?

(Учні відповідають.)

Дідусь-лісовичок. А тепер розкажіть, які казки ви читали про нас і хто їх створив? Чим вони вам запам'яталися? Чим сподобалися? Хто з героїв вам сподобався найбільше? Чого ці казки навчають? На кого з героїв вам хотілося б бути схожими?

(Учні відповідають.)

1) Конкурс «Угадай казку».

Учитель. Діти усіх люблять. Та ти подивись, дідусю, як наші учні багато знають. Зараз прозвучать уривки з казок, і ми попросимо учнів визначити їх назву.

(Лунає магнітофонний запис уривків із казок різних народів світу (на вибір учителя). Діти дають відповідь на раніше поставлене запитання.)

Учитель. Молодці! Ви назвали всі казки правильно. Дідусю, а чи немає у тебе складнішого завдання?

Дідусь-лісовичок. Зараз я таке загадаю, що ніхто й ніколи цього не відгадає. Ану, Зайченята, Білочко, Мишко, онучатка мої любі, підійдіть до мене. Ми зараз проведемо наукову вікторину.

2) Вікторина «Найрозумніший».

- Який народний твір називається казкою?
- Кого в казках називають дійовими особами?
- Розкажіть про особливості побудови казки.
- Назвіть засоби виразного читання казки.
- Чому казки вивчаються у розділі «Фольклор»?

(Учні по черзі відповідають на кожне із поставлених запитань.)

3) Міні-вистава «Лисиця та їжачок».

Дідусь-лісовичок. Раз діти так багато знають, то в подарунок ми покажемо їм казку «Лисиця та їжачок». Друзі, на сцену.

(Міні-виставу можна поставити на основі будь-якої відомої учням казки.)

Учитель. Молодці! Дякуємо вам! Ми зрозуміли, що життя в лісі, хоч і казкове, але дуже небезпечне.

Дідусю, а пам'ятаєш, ми з тобою розіслали листівки в різні закордонні держави. У цих листівках ми запрошували до нас у гості казкових героїв.

Дідусь-лісовичок. Так, пам'ятаю.

Учитель. Так от, з оцих телеграм стало відомо, що приїхали тільки чотири персонажі. Просимо їх на сцену.

4) Інценівка «Казкові гості з різних країн».

Снігуронька. А я прийшла, друзі, до вас із народної казки «Снігуронька». Це одна із багатьох російських казок. Я раджу всім, хто ще не прочитав їх, зробити це обов'язково. У них ви познайомитеся з Іванком, Оленкою, Василисою Премудрою й багатьма іншими цікавими персонажами. Чекаємо всіх вас у гості. Ми даруємо вам скатертину-самобранку, щоб завжди на вашому столі було все, що ви побажаєте. *(При цих словах Снігуронька роздає дітям цукерки.)*

Андрійко. А я прийшов із білоруської народної казки «Андрійко-мудрійко». Я теж запрошую вас до нас у гості. Мої друзі - Іванко Простачок, Крамаренко, Хведір Набилкін - передають вам палкий привіт і дарують ось цю книгу. Ми впевнені, що вона вам сподобається. А ще ось вам - чоботи-скороходи, щоб ви завжди встигали робити добро у різних куточках нашої планети, і шапка-невидимка, щоб ніхто вас не побачив і не перешкодив, коли ви будете поспішати на допомогу людям. А до вашого столу - дарунки лісу. *(Подає мішечок з горіхами.)*

Асан. Салам-алейкум! Вітання вам із Середньої Азії. Мене послали до вас герої наших казок Турги, Клич-Батир, Алдар. Вони шлють вам низький уклін і запрошують до себе в гості всіх, хто не боїться труднощів, чаклунів, страховиськ, хто хоче допомогти людям, з якими сталася біда.

Ми даруємо вам килим-самольот, який допоможе потрапити в наші казки. А ще просимо поласувати дарами наших полів і садів. *(Подає на підносі виноград, яблука.)*

Учитель. Ми запрошували в гості і багатьох інших героїв із Чувашиї, Литви, Молдови, Туркменії, Афганістану, Англії, Чехії та Словаччини. Хоч приїхати до нас вони і не змогли, але книги для нашої виставки надіслали. Ми щиро вдячні їм. Ці книги в нашу країну надійшли вже давно, і ви їх, безперечно, читали. А хто ще не встиг цього зробити, може надолужити це найближчим часом.

(Виставка книг чарівної країни Казковії.)

Учитель. Ну що ж, дідуся, мабуть, настав час ознайомити всіх із книжковою виставкою нашої чарівної країни Казковії.

(Стенд «Моя улюблена казка».)

Учитель. У нас є ще один стенд, де розміщені казки, з якими ви ознайомитесь на наступних уроках. Це казки, автори яких відомі. Казки різних народів світу.

(Ознайомлення з виставкою казок.)

5) Вікторина «Чи добре ти знаєш казки?»

Учитель. А тепер ми перевіримо, чи уважно ви читаете казки. Я читаю запитання, а ви даєте правильну відповідь.

Запитання для вікторини:

- Хто, кому і в якій казці говорить такі слова: «Битий небиту везе»? *(Ці слова говорила Лисичка-сестричка Вовчику-брату у казці «Лисичка-сестричка і Вовк-панібрат».)*
- Що було після того, як Крихітка кісточка коров'ячі в садку закопала і щоранку водою поливала? *(Виросла яблунька, їхав Іван-царевич, побачив дівчат і вибрав Крихітку. Забрав її із собою, і вони одружилися.)*
- Із ким змагався їжак, повторюючи слова: «А я вже тут»? *(Їжак змагався із Зайцем у казці «Як їжак із Зайцем змагався».)*
- Яка казка починається словами «В одного чоловіка був кіт старий, який вже не міг мишей ловити»? *(Такими словами починається казка «Пан Коцький».)*
- В якій казці герої співали таку

пісеньку:

Ой у полі та на горі
Кур лежить, кур
Та й не дише,
Крильцями, лапками не колише.

(Цю пісеньку співали у казці «Як Курочки Півника оживили».)

- У якій казці Коза вигнала Зайчика з хати? *(У казці «Коза-дереза».)*
  - Із якої казки ці слова: «От раз і випав йому з неба камінь - у вісім пудів. Та він було все грається тим каменем: оце причепить до батога та як кине угору, а сам ляже спати на цілий день; прокинеться - аж ось і камінь летить, а як упаде, то так було і в землю вгрузне.»? *(Ці слова з казки «Чабанець».)*
  - Кого провчили сорок молодців із торби? *(Багатія із казки «Скатертина, баранчик і торба».)*
  - Назвіть усіх друзів, які зібралися у рукавичці. *(У рукавичці зібралися Лисичка, Жаба, Ведмідь, Заєць...)*
  - Чий це портрет: «Вона у старенькому сарафані - наче маків цвіт: коси золоті, очі голубі, брови чорні. А мачушина дочка, як палиця, суха, як вугіль, чорна»? *(Це портрет сестрички Оленки.)*
  - Назвіть російську народну казку, яка схожа на українську «Казку про дідову дочку і бабину дочку». *(«Морозко».)*
  - Хто так поділив розбійників: «Покладіть отут біля мене торбинку-волосянку, торбинку-дротянку й чоботи, і коня Гивера поставте, а самі йдіть на той кінець галявини. Тоді я махну рукою, а ви біжіть усі разом: хто перший прибіжить, той бере, що найбільш до вподоби, потім другий - і собі візьме, далі й третій, а вже четвертому те, що дістанеться»? *(Козак Мамарига в однойменній казці.)*
- (Учні дають відповіді на поставлені запитання.)*

II. Підбиття підсумків уроку

Заключне слово вчителя.

Учитель. А зараз ми запитаємо лісових мешканців, чи задоволені вони вашими відповідями. Чи багато казок прочитали учні? Чи всі активно працювали? Хто ж із

героїв казок є найважливішим? Чия відповідь на уроці була найкращою? Кого б казкові персонажі нагородили призом лісових симпатій?

(Казкові герої відповідають.)

Учитель. Кожна казка має свій початок, і на жаль, свій кінець. Ось і наша казка добігла свого кінця.

Ми хочемо подякувати усім лісовим мешканцям, які до нас прийшли, усім гостям, які разом з нами здійснили подорож у країну Казковію. Прийміть же плоди нашого чарівного дерева.

Дідусю-лісовичку, допоможіть нам пригостити усіх мандрівників.

(Роздають гостинці всім присутнім.)

III. Домашнє завдання

Скласти казочку для «чарівної скриньки».

Тема: *Подорож у країну літературних казок*

Мета: поглибити знання учнів про літературні казки; виховувати доброту і порядність, чесність і чемність, старанність і наполегливість у досягненні поставленої мети; сприяти виробленню інтересу до читання художньої літератури.

Тип уроку: урок позакласного читання.

Обладнання: виставка казок, портрети авторів літературних казок, виставка ілюстрацій до казок.

ХІД УРОКУ

Що на світі є таке, чого нічим не наживеш і нічим не заміниш?

Що на світі не обміняєш і тим більше не продаси?

Що дорожче за рум'яні щоки та блискучі очі?

Це душевне багатство, чистота, краса думок і почуттів, доброта і справедливість.

Д.Н.Мамін-Сибиряк

Я хочу навчити дітей слів «мир», «свобода», «праця», «дружба з усіма народами».

Джанні Радарі

Соль сказки, её намёк - добрым молодцам урок.

А.С.Пушкин

I. Основний зміст роботи

1. Вступає слово вчителя.

Кожна казка - це перемога добра над злом, перемога справедливості, чесності, мужності, хоробрості. Героїв рятує взаємодопомога, дружба. І ми почнемо нашу подорож піснюю з казки.

(Звучить магнітофонний запис пісні з літературної казки)

Ви вже ознайомилися і з народними казками, і з літературними. Наш сьогоднішній урок ми присвячуємо саме літературним казкам.

Щоб перевірити, як ви засвоїли теоретичний матеріал про літературні казки, ми проведемо вікторину.

2. Бесіда.

- Які казки називаються літературними?
- Назвіть літературні казки, які ви прочитали.
- Чим літературні казки подібні до народних і чим вони відрізняються?
- Назвіть особливості виразного читання казок.
- У чому полягає відмінність між темпом як засобом виразного читання і темпом техніки читання?

3. Продовження слова вчителя.

Споконвіку діти любили і люблять казки. Та й не тільки діти.

Ще з давніх-давен народи всіх країн світу складали казки, у яких містилася життєва мудрість.

Казка розповідала про навколишній світ, окрилювала людей фантазією, збуджувала мрії про краще життя, про перемогу добра над злом і закликала до участі в одвічній боротьбі правди проти кривди.

Можливості казки безмежні. Вона розважає і тішить, схвалює добре і гостро висміює зле, повчає і виховує, примушує

замислитися над життям, інколи й посумувати. Вона допомагає пізнати навколишній світ - життя природи з її таємницями, буття і взаємини людей.

Ще з перших кроків письменства люди збирали й записували народні казки, а з виникненням літератури письменники почали створювати авторські казки, які пізніше стали називати літературними.

Усім відомі імена казкарів - Шарля Перро і Ганса Крістіана

Андерсена, братів Грімм і Джанні Радарі, Олександра Пушкіна і Миколи Бажова, Олексія Толстого й Івана Франка, Лесі Українки й Михайла Коцюбинського, Оксани Іваненко й Георгія Почепцова.

Справедливо говорять, що жодна наймудріша книга не може так влучно і правдиво розповісти про народ, як його казки. Кожна з них відкриває чарівні дверцята у величний, невідомий, непізнаний світ. Тут постає і природа, і характер, і звичаї людей, і певний історичний час.

Казки - неоціненний спадок кожної літератури. У них передано найзаповітніші думки й уподобання, розум і мудрість, велич і духовну красу багатьох поколінь.

Люди споконвіку думали про краще життя і свої мрії відтворювали у казках. Тому в казках завжди перемагають шляхетні і чесні, хоробрі і мужні, працьовиті і кмітливі борці за добро і справедливість.

У багатьох казках сюжети повторюються. Тому історії Попелюшки, Кота в чоботях, Вовка і сімох козенят, Білосніжки ми знаходимо і в Шарля Перро - відомого французького казкаря XVII ст., - і у братів Грімм - німецьких казкарів початку XIX століття.

Десятки разів ви бачили казку «Попелюшка». Відомими і улюбленими є створені на її сюжет мультфільм, кінофільми, вистави.

А зараз у нас є можливість дізнатися, як уявляють героїв казки «Попелюшка» учні нашого класу.

(Звучить музика до казки «Попелюшка».)

4. Інсценування казки «Попелюшка».

Перша сестра. Чому ця дурепа сидить з нами у світлиці? Як хліб їсти, то треба його заробити. Ану, гайда до кухні. Одягни робочий одяг. *(Попелюшка переодягається.)*

Друга сестра. Ха-ха-ха, гляньте, як вирядилася горда королівна!

Перша сестра. Як ми поїдемо на бал, я вберуся в оксамитову сукню й одягну прикраси, що їх привезли мені з Англії.

Друга сестра. А я вберуся у буденну сукню, зате одягну накидку, гаптовану золотими квітами, й діамантове намисто - такого ні в кого немає!

Мати. Доні, мої любі! Ми сьогодні увечері їдемо на бал. Ми вже одержали запрошення.

Перша сестра. Попелюшко, розчеши нам волосся, почисть нам черевики, підпережи нас поясами, бо ми їдемо до королівського замку на бенкет.

Друга сестра. А чи хочеш ти, Попелюшко, поїхати з нами?

Попелюшка. Ой, сестриці, не смійтеся з мене! Чи ж мені личить там бути?

Мати. Як вона може поїхати, адже вона вся в сажі і в попелі. У неї немає ні гарної сукні, ні черевиків. *(Попелюшка плаче.)* Добре, якщо ти перебереш квасолу і гречку за дві години,

то поїдеш із нами. *(Зсипає все разом. Попелюшка плаче.)*
Доні мої кохані! Нам треба поспішати!

Попелюшка. Голуби біленькі, горлиці сивенькі, всі пташки на світі! Будьте мої помічниці!

(Голубки перебирають зерно. З'являється чарівниця.)

Чарівниця. Що тут сталося? Чому ти плакала?

Попелюшка. Я хотіла б, ...я хотіла б...

Чарівниця. Ти хотіла б поїхати на бал?

Попелюшка. Дуже, дуже хотіла б!

Чарівниця. Не плач, усе буде добре.

(Чарівниця накриває Попелюшку накидкою, під якою та переодягається у святкову сукню.)

Чарівниця. Ну ось, тепер ти маєш у чому їхати. А на ноги взуй ці кришталеві черевички.

(Звучить музика, з'являються пари, що вальсують.)

Попелюшка опиняється на балу.

Потім - знову у домі мачухи.)

Попелюшка. Ой, як довго ви не поверталися.

Перша сестра. Якби ти була на цьому чарівному балу, ти б там не занудилася! Туди приїздила незнайома принцеса, найвродливіша у світі.

Друга сестра. Вона була дуже люб'язна і навіть нам посміхнулася.

Перша сестра. Наш принц не зводив з неї очей, він, мабуть, закохався. Але незнайомка зникла так швидко, що навіть загубила свій кришталевий черевичок.

(Стукіт. Заходить принц і посланець.)

Посланець. Я посланець його величності короля. У мене є наказ приміряти оцей черевичок усім незаміжнім дівчатам. Кому він підійде, з тією дівчиною й одружиться наш молодий принц.

Перша сестра. Я перша.

Друга сестра. Я старша, я перша.

Мати. Спочатку старша, а потім молодша. Попелюшко, іди сюди. Допоможи, будь ласка, взути дівчаткам черевичок.

Попелюшка. Ой, нічого не виходить.

Посланець. Дівчинко, мірйай ще ти, адже ми вже були в усіх куточках нашого славного королівства, черевичок переміряли вже всі дівчата, і жодній він не підійшов.

Принц. О диво! Черевичок цій дівчині саме в пору. Оце і є моя справжня наречена. *(Доньки плачуть.)*

Мати. Не сумуйте, мої любі. Я ще й вам знайду женихів. Король не одружений. Не сумуйте, я вас влаштую добре.
(Звучить музика. Усі танцюють.)

5. Слово вчителя.

Наш урок казковий: на ньому ми не ставимо оцінок, а даруємо учасникам маленькі пам'ятні подарунки (казкових героїв). Останній етап уроку - вікторина - дає можливість отримати головний подарунок - іграшку - тому, хто набере найбільшу кількість балів.

6. Вікторина «У світі казок».

- Як називаються казки, створені письменниками?
- Назвіть автора «Казки про рибалку і рибку». *(О.С.Пушкін.)*
- Хто є автором п'єси-казки «Котигорошко»? *(А. Шиян.)*
- Хто написав казку «Снігова королева»? *(Г.К.Андерсен.)*
- Назвіть автора казки «Білосніжна». *(Ш.Перро.)*
- Назвіть автора збірки казок «Коли ще звірі говорили». *(І.Франко.)*
- Хто написав казку «Золотий горщик». *(Е.А.Гофман.)*
- Як називається казка про дерев'яного чоловічка? Хто її написав? *(«Золотий ключик, або Пригоди Буратіно». О.Толстой.)*

II. Підбиття підсумків уроку

Заключне слово вчителя.

Ми всі переконалися, що ви любите цікаву, розумну, веселу й повчальну, хвилюючу й життєрадісну казку, яка завжди вчить добра, справедливості і чесності.

Тож наш урок ми закінчуємо доброю казковою піснею.
(Лунає грамзапис пісні «Голубой вагон».)

Тема: *Народна казка «Про правду і кривду».*

Тематика народних казок, їх різновиди. Пробудова казки (зачин, кінцівка). Добро і зло в казці.

Мета: навчити виразно і вдумливо читати казку, переказувати її, характеризувати казкових героїв, аналізувати реальне і фантастичне в казці; вчити відрізняти добро від зла, красиве від потворного, смішне від страшного, висловлювати власні міркування про зміст казки, проводити аналогії з сучасним життям; розвивати творчу уяву, фантазію; виховувати добрих, красивих людей.

Теорія літератури: казка.

Обладнання: карта України.

Міжпредметні зв'язки: образотворче мистецтво, етика.

ХІД УРОКУ

I. Основний зміст роботи

1. Вступне слово вчителя.

Дорогі діти! З раннього дитинства ви знаєте багато казок, адже серед найперших розповідей, які ви почули в дитинстві, обов'язково були казки. От і спробуйте їх упізнати.

2. Гра «Відгадай казку».

Клас ділиться на три команди. Учитель зачитує по п'ять підказок для кожної казки. Якщо команда відгадає назву казки за першю підказкою - отримає 5 балів, за другою - 4, за третьою - 3, за четвертою - 2, за п'ятою - 1 бал. Переможе та команда, яка набере більше балів.

Перша казка («Покотигорошко»)

1. Головний персонаж казки йде визволяти захоплених змієм сестру та братів.
2. Для того, щоб стати справжнім чоловіком (подорослішати), героєві треба витримати кілька важких випробувань.
3. У творі використано магичні числа 3, 12, 100.
4. Про головного героя казки сказано, що він «він росте не по годинах, а по хвиликах».
5. Головний герой з'являється на світ незвичайним способом.

Друга казка («Кирило Кожум'яка»)

1. Дія казки відбувається в Києві.
2. У казці використано популярний у світовому фольклорі мотив змієборства.
3. З попелу переможеного і спаленого змія завелися мошки, комарі та мухи.
4. Переконати головного героя казки в тому, що він має порятувати земляків від змія, змогли діти.
5. Головний герой має прізвисько за своїм фахом.

Третя казка («Летючий корабель»)

1. Зачин - розповідь про двох розумних і одного дурного братів.
2. Трьох братів кличе в дорогу царський указ.
3. Головний герой у мандрівці зустрічається з багатьма незвичайними людьми і бере всіх із собою.
4. Для того, щоб одружитися з царівною, герой виконує кілька складних доручень.
5. Пересувається головний герой за допомогою незвичайного транспортного засобу.

Четверта казка («Ох»)

1. Найхарактерніша риса головного персонажа казки - ледачість.
2. Серед персонажів казки - маленький зморщений дідок з бородою по коліна.
3. Батько визволяє головного героя з наймів лише після третьої спроби.
4. Головний герой казки перекидається на хорта, сокола, коня.
5. У кінці твору головний персонаж одружується з царівною.

П'ята казка («Яйце-райце»)

1. Казка починається з війни між звірами та птахами.
2. Єдиний, хто вижив із птаства, - орел.
3. На знак подяки за порятунок орел дарує чоловікові багато худоби, схованої в одній дивовижній речі.
4. Син головного персонажа казки мусить іти служити змії.
5. У кінці твору син головного персонажа одружується з донькою змії.

Учитель. Нашу подорож у казковий світ ми продовжимо і нині прочитаємо відому українську казку «Про правду і кривду».

3. Розповідь учителя.

Казка - усне народне оповідання про вигадані події. Вигадка в казці пов'язана з життям людей, з їхніми мріями про кращу долю. Казки належать до найдавніших жанрів усної народної творчості.

За змістом казки поділяються на три групи: казки про тварин («Колобок», «Котик і півник», «Коза-дереза»), героїко-фантастичні («Дивна сопілка», «Царівна-жаба», «Летючий корабель»), побутові («Названий батько», «Мудра дівчина», «Про правду і кривду»).

Казки мають особливу побудову. Зазвичай вони починаються словами: «Був собі...», «Не за горами високими, не за морями глибокими...». Деякі казки і закінчуються своєрідно: «От вам казка, а мені бубликів в'язка», «І я там був, мед-вино пив, по бороді текло, а в рот не попало».

Часто персонажам казок допомагають чудодійні предмети: чоботи-скороходи, сопілка, що промовляє людським голосом, жива і мертва вода тощо. Для казок характерне вживання так званих магічних чисел: три, сім, дев'ять, дванадцять. Наприклад, у казці «Мудра дівчина» пан тричі дає Марусі непосильні завдання, у казці «Названий батько» - три брати, три сватання, три весілля, Іванко із казки «Красний Іванко і закляте місто» витримує теж три випробування. Часто у тексти казок включено невеликі пісеньки, загадки, прислів'я, приказки.

У народних казках засуджуються жадібність, бездушність, жорстокість, висміюються ледарі, боягузи, дурні і прославляється чесність, мудрість, сміливість, доброта, людяність.

4. Читання казки «Про правду і кривду» за ролями.

Учитель допомагає учням визначитися за такими ролями: автор, дядько, племінник (небіж), чоловік, пан, піп, перший чорт, другий і чорт, третій чорт, ватаг, бабуся, люди, король.

5. Бесіда за змістом казки.

- Чому казка має таку назву? Що таке - правда, а що - кривда?!
- Хто головний герой казки? Опишіть його. Знайдіть і зачитайте про негожа в підручнику. (Учні вказують сторінку й абзац.)
- Які випробування витримав головний герой?
- Чому в казці багато людей не вірили в правду?
- Що повинні робити ви, щоб правда панувала на землі?
- За що народ недолюблює чортів? Що вони уособлюють?
- Допомога людям - це добро чи зло?
- Який був дядько? (Зажерливий, заздрісний.)
- Хто з персонажів казки є уособленням зла? (Дядько, чорти.)
- Що перемогло у казці? Чому? Чому цей твір є казкою?
- Які з описаних подій вигадані? Чи може таке трапитися нині?
- До якої групи належить казка? (Побутова.) Доведіть свою думку.

Висновок: український народ жив за законами добра, справедливості, мудрості, порядності.

6. Добір синонімів до слова *правда*.

Істина, правдонька, справедливість, щирість, чесність, святість.

7. Малювання добра і зла.

Учні навпіл перегинають аркуш паперу, пишуть два слова: *«добро»* і *«зло»* - і малюють все, що спаде на думку. Підписані роботи вчитель збирає, аналізує, робить висновки (насамперед для себе. Адже в малюнках діти часто відтворюють те, про що бояться сказати вголос. Тому, повторюючи періодично

такий вид роботи, можна відстежити внутрішній стан дітей).

8. Читання й аналіз прислів'їв (с. 25).

II. Закріплення вивченого.

- Який художній твір називається казкою?
- На які групи поділяються казки?
- Що особливого є у казці?
- Які дії небожа вам запам'ятались?
- Чому казка має таку кінцівку?

III. Домашнє завдання.

Читати й переказувати казку близько до тексту.

Тема: Народні казки. «Мудра дівчина».

Мета: вчити виразно і вдумливо читати, характеризувати казкових героїв, аналізувати реальне й фантастичне, висловлювати власні міркування про зміст казки, проводити паралелі з сьогоденням; розвивати уяву, фантазію; виховувати бажання творити красу, добро словом, дією і вчинком.

Теорія літератури: особливості народної казки.

Обладнання: ілюстрація до казки. Плакат з висловом В.О.Сухомлинського, таблиця «Особливості народної казки».

Міжаредметні зв'язки: етика, образотворче мистецтво.

ХІД УРОКУ

Казка, гра, фантазія - животворне джерело дитячого мислення, благородних почуттів і прагнень. Через казкові образи в свідомість дітей входить слово з його найтоншими відтінками. Казка невіддільна від краси.

В. Сухомлинський

I. Повторення вивченого.

- Який твір називається казкою? Що покладено в основу казки?
- Хто і що перемагає в казках?

- На які групи поділяються казки?

II. Основний зміст роботи. Казка «Мудра дівчина».

1. Робота з епіграфом.

Учні читають його, кілька (за бажанням) пояснюють.

2. Словникова робота.

Під час читання тексту звертаємо увагу дітей на значення слів, виписаних на дошці.

Мудрий - наділений, обдарований великим розумом; який має значний життєвий досвід, розумний, досвідчений. **Мудриту** - ставати мудрим. **Мудро** - із знанням справи; розумно.

Гринджоли - маленькі санки.

Цап - самець кози.

Лікоть - давня міра довжини, що приблизно дорівнює довжині ліктьової кістки людини.

Днище 1. Нижня частина або нижня стінка якого-небудь предмета. 2. Ґрунтова поверхня під водою. 3. Дошка, в яку закладають гребінь при прядінні ниток ручним способом.

Рундук 1. Те саме, що ганок. 2. Легка споруда, що являє собою відкритий або критий прилавок для роздрібно́ї торгівлі. 3. Велика споруда для ремонту, лагодження чого-небудь. 4. Великий ящик з кришкою для зберігання чого-небудь. 5. Продовгуватий ящик для сидіння або лежання.

Хорт - тонконогий, з видовженим тулубом, довгою гострою мордою і прямою шерстю мисливський собака.

Позиватися - звертатися з позовом на кого-небудь до суду.

Милій - дуже приємний, лагідний у стосунках з людьми; гарний, симпатичний. Близький і рідний, дорогий.

Прудкий - який має велику швидкість, прискорений темп; швидкий, бистрий.

3. Читання казки за особами.

Учні, які завчасно підготувались, читають казку за особами: оповідач, Маруся, батько, його брат, пан.

4. Робота за підручником (с. 37-42).

- Відповіді на запитання на берегах і після казки.
- Як у своїй родині ви вирішуєте проблеми?
- Що б ви хотіли змінити в собі після прочитання казки?

III. Закріплення вивченого.

1. Теорія літератури.

Учні уважно вивчають таблицю на дошці.

Особливості народної казки

Зміст	Форма
<ul style="list-style-type: none"> - Розповідь про подію - Значущість змісту - Вираження суспільного й трудового досвіду людей - Різке протиставлення добра злу - Фантастичність (казкові герої, фантастичні події, надприродні явища, чудодійні предмети)	<ul style="list-style-type: none"> - Прозова форма - Невеликий обсяг - Своєрідність побудови (зачин, основна частина, повтори, кінцівка) - Невелика кількість основних дійових осіб (три-чотіри) - Характерні ознаки мови (словесні повтори, співзвучні слова, казкові вислови)

2. Робота над малюнком (с. 40).

- Чи такою ви уявляли Марусю?
- Опишіть свою «мудру дівчину».

3. Гра «Чарівна скринька».

*У скриньці слова **добро**, **зло**, **убогий брат**, **Маруся**, **багатий брат**, **учні класу**, **пан**. На дошці накреслена таблиця зі словами «добро», «зло». Діти по черзі підходять до скриньки, витягують листочки зі словами і прикріплюють їх відповідно.*

Добро	Зло
Убогий брат Маруся Учні класу	Багатий брат Пан

- Що перемогло? Чому?

Висновок: кожен має творити красу і добро.

4. Пояснення значення прислів'їв і приказок.

Учитель. Розум дорожчий грошей. Треба не спати, а розум шукати. Хоч багатий будеш, а розуму не купиш. Думка найхудіша, земля - найситніша, сон - наймиліший. Голова без розуму, що млин без води. Добре роби - добре й буде.

Учні уважно слухають і докладно пояснюють почуте.

5. Відгадування загадок.

У вогні не горить, у воді не тоне? (*Правда.*)

Що в світі найшвидше? (*Думка.*)

Що гризе без зубів? (*Совість.*)

IV. Підсумки уроку, оцінювання результатів роботи учнів.

- Який епізод з казки запам'ятався найбільше?

- Що з прочитаного ви розповісте батькам?

- Чи зміниться ваша поведінка після прочитання казки?

V. Домашнє завдання (с. 42).

Тема: Народна казка «Про Жар-птицю та Вовка».

Мета: вчити виразно і вдумливо читати, аналізувати й характеризувати героїв, бачити реальне і фантастичне, висловлювати власні міркування про зміст казки, проводити аналогію з сучасним життям; розвивати уяву, фантазію; виховувати почуття відповідальності за думки, слова, вчинки.

Обладнання: таблиця «Особливості народної казки».

Міжпредметні зв'язки: народознавство.

ХІД УРОКУ

І хто б там що кому не говорив, а згине зло і правда переможе.

Л. Костенко

I. Тестова перевірка домашнього завдання

1. Народне оповідання про незвичайні, часом фантастичні події називається:
а) байкою;   б) легендою;   в) казкою.
2. Що дав багатий брат бідному?
а) зайця;   б) корову;   в) вівцю.
3. До кого пішли брати позиватися?
а) до сусіда;   б) до пана;   в) до батька.
4. Яку загадку загадав пан?
а) Що є в світі добрішим, смачнішим, милішим;
б) Що є в світі мудрішим, прудкішим, добрішим;
в) Що є в світі ситнішим, прудкішим, милішим над усе.
5. Хто допоміг бідному братові дати правильну відповідь?
а) син;   б) дочка;   в) бабуся.
6. Що попросила в батька дочка?
а) купити козу;
б) купити живого зайця;
в) принести води.
7. Скільки випробувань витримала дочка після правдивих слів?
а) три;   б) чотири;   в) п'ять.
8. Чому пан розсердився?
а) був зарозумілий, пихатий;
б) був добрий;
в) любив правду.
9. Лікоть - це:
а) міра ваги;   б) шия жирафа;   в) давня міра довжини.
10. Відгадайте загадку: *Що у вогні не горить, у воді не тоне?*
а) правда;   б) брехня;   в) камінь.
11. Знайдіть відповідне слово, пропущене в прислів'ї: *Треба не спати, а розум ...*
а) купувати;   б) мати;   в) продавати.
12. Що гризе без зубів?
а) іржа;   б) пилка;   в) совість.

II. Основний зміст роботи.

1. Вступне слово вчителя.

Пригадайте особливості казок. Як вони відбилися у казці «Мудра дівчина»?

Нині ми продовжуємо вивчати народну творчість і перед нами казка «Про Жар-птицю та Вовка».

2. Робота за підручником.

1) Читання казки за особами.

*Учні, які завчасно готувалися, читають казку за дійовими особами: батько, оповідач, вовк, дурень, брат, сорока.
(Оповідачами можуть бути троє учнів).*

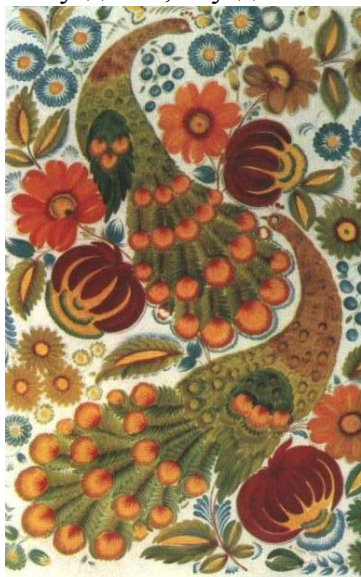
2) Словникова робота.

Табун - гурт копитних тварин (коней, оленів, верблюдів).

Ганок - прибудова, присінок біля входу в будинок із майданчиком, на який ведуть східці; рундук; під'їзд; веранда (засклений ганок).

Обвінчати - поєднати шлюбом за церковним обрядом.

Вуздечка - частина упряжі: ремені з вудилами та поводом, які надівають на голову коневі, щоб правити ним; узда, вузда, уздечка, гнuzдечка.

Вудила - залізні стрижні, прикріплені до ременів вуздечки, якою гнuzдають коня.

Взяти в (на) оберемок - підняти, обхопити руками.

3) Аналіз казки.

Учні відповідають на питання на берегах підручника (с. 43-47) та після казки (с. 47-48).

4) Робота в групах (4-8 учнів).
Складання уявного діалогу між старшими братами і дурнем після його повернення додому.

Зачитує один учень від групи.

- Який діалог сподобався більше й чому?

3. Узагальнення вивченого з теорії літератури (с. 49-51).

- Що улаштовують українські народні казки?
- Який фольклорний твір називають казкою? Які особливості народної казки?
- У чому своєрідність побудови казки? Покажіть на прикладі казки «Про Жар-птицю та Вовка».
- Хто є дійовими особами казок?
- Що означає «виразно прочитати казку»?

III. Підсумки уроку, оцінювання результатів роботи учнів.

- Що вивчали на уроці?
- Що хотіли б розповісти друзям з роботи на уроці?
- За кого вболівали і чому?

IV. Домашнє завдання.

Розглянути малюнок на с. 46 і кількома реченнями описати його. Підготуватися до конкурсу на кращого оповідача української народної казки

Тема: *Урок позакласного читання. Українська героїко-фантастична казка «Красний Іванко і закліте місто».*

Мета: на основі казки дослідити життєві випробування героя, вчити розрізняти добро і зло; стимулювати учнів до роздумів над важливим життєвим вибором; формувати високі етичні ідеали; виховувати сміливих захисників України.

Обладнання: виставка збірок народних казок, ілюстрації до казок.

Міжпредметні зв'язки: українська мова, народознавство.

ХІД УРОКУ

Добро запали в нас, Пане!

Хай в людях гнів перестане!

Посій любов - хай зародить,
В крові ніхто хай не бродить.

Л. Баранович (переклад В. Шевчука)

I. Основний зміст роботи.

1. Вступне слово вчителя.

Любі друзі! Вирушаємо в дорогу! Якою вона буде - легкою тяжкою, цікавою чи нудною, залежатиме від нас. А друзі пізнають саме в дорозі.

2. Словникова робота.

1) Пояснення слів і висловів.

Калач - білий хліб особливої форми, випечений із крученого й переплетеного тіста.

Зарубати на носі - добре запам'ятати.

Мовчав як риба - не промовив жодного слова.

2) Побудова синонімічних рядів.

Красний, гарний, хороший, добрий, гожий, файний, ладний, любий, милий, красивий, приємний, прекрасний, славний, чудовий.

Легінь, парубок, молодий чоловік, юнак, молодик, парубійко, парубота.

Мужній, стійкий, хоробрий, відважний, сміливий, рішучий.

Розмова, бесіда, балачка, розповідь, мова.

3. Гра «Бліц» за текстом казки «Красний Іванко і заляте місто»

Гру проводить учитель. По черзі звертається до дітей із запитаннями. Відповідь учні мають дати одразу ж, не обдумуючи. Якщо учень відповідає неправильно або не знає відповіді, то право відповіді переходить до наступного.

Правильна відповідь приносить 1 бал.

Запитання:

1. За що віддала жінка те, про що не знала? (*За велике батство.*)
2. Що було в хаті, коли жінка повернулася з міста? (*Повно грошей, усякої їжі.*)
3. Чому засмутилася жінка? (*Бо продала ненароджене дитя.*)
4. Чого боялася мати? (*«Прийде той чоловік і забере найдорожче».*)

5. Якого дня мав прийти той чоловік? *(Не було домовлено.)*
6. Кого народила жінка? *(Хлопчика.)*
7. Ім'я хлопчика *(Іванко.)*
8. Про що запитав син у матері? *(Чому мати плаче.)*
9. До кого пішов за порадою хлопець? *(До Діда-всевіда.)*
10. Назва проклятого міста? *(Проїм.)*

11. Скільки буде років хлопцеві, коли за ним придуть шезники? *(20.)*
12. Яку пораду дав дід? *(Не вести бесіди.)*
13. У якій подобі були чорти? *(У подобі великих панів.)*
14. Куди віднесли хлопця чорти? *(На чортівську гору.)*
15. Що робили з Іваном чорти? *(Били палицями*

та нагаями.)

16. Куди спускався хлопець-неборак з гори? *(До проклятого міста.)*
17. Який колір заклятого палацу? *(Чорний.)*
18. Що принесла панночка Іванові? *(Калача.)*
19. Від кого Іван дізнався, що місто під прокляттям? *(Від панночки.)*
20. Які слова додали Іванові хоробрості? *(Будь мужнім.)*
21. Скільки днів тривало Іванове випробування? *(Три.)*
22. На який день зникла темрява? *(На четвертий.)*
23. Хто зняв прокляття з міста Проїма? *(Іван.)*
24. Кого покликала біла дівчина, щоб лікував Івана? *(Лікаря.)*
25. Якою маззю змастили Івана? *(Цілющою.)*
26. У кого закохався Іван? *(У принцесу.)*
27. Кого хотів покликати на весілля юнак? *(Матір.)*
28. Яким транспортом добиралися молоді до матері? *(Чарівною каретою.)*

29. Про кого кажуть «чиста душа»? (*Про Івана.*)

30. Чи обдумала жінка свої дії? (*Ні.*)

31. Хто розплачується за дії жінки? (*Син.*)

32. Чи мудро вийшов з цієї ситуації син? (*Так.*)

4. Дослідження (робота в групах).

а) Як Іванко стає царем?

Дитинча → гарний хлопчик Іванко → гарно вчиться → юнак → вчиться, набирається мудрості → молодий господар → 20 років → витри мує великі випробування → цар.

- Чи легко Іванко став царем? (*Ні. Життя і смерть були поряд. Лише знання, мудрість, терпіння подолали зло.*)

б) Випробування на життєвому шляху Івана.

1-ша ніч. Сікли нагаями.

2-га ніч. Прив'язали до олов'яно-сірої лавиці, шмагали залізними палицями; мало не вмер.

3-тя ніч. Прив'язали до залізно-сірої лавиці, шмагали вогняними нагаями; напівмертвий.

- Хто допоміг хлопцеві знести тяжкі випробування? (*Мати, Дідо-всевідо, дівчина, лікар.*)

- Чи маємо ми життєві випробування? Чи по силі вони нам? Як їх зносимо?

Висновок: життя прожити - не поле перейти.

5. Творча робота.

Учні дають порівняльну характеристику світлого і темного казці. Оформлюють таблицю.

Ніч	День
Бідність	Велике багатство
Темінь	Світло
Чорне	Біле
Зло	Добро
Якийсь чоловік (нечистий)	Жінка
Чорт	Хлопчик
Чорти в подобі панів	Дідо-всевідо
	Лікар (здоров'я)

Добір кольорової палітри до таблиці:

- Яким кольором зобразимо ніч? Темінь? Чорне? Зло? Нечистого? Чорта? Велике багатство?

(Учні все розфарбовують.)

Учитель. Вийшло дві життєві дороги. Одна - чорна, а друга - біла. Чорна дорога широка, а біла - вузька.

Що ви оберете? Чому?

Якою дорогою в житті хотіли б іти? Чому?

II. Підсумки уроку, оцінювання результатів роботи учнів.

- Що дало Вам прочитання казки «Красний Іванко і закляте місто»? *(Казка вчить, як на світі жити.)*
- Чому треба спершу думати, а тоді робити?
- Які риси характеру Івана вам сподобались? Як складеться сімейне життя молодого царя?

III. Домашнє завдання.

Написати продовження казки «Красний Іванко і закляте місто».

Тема: *Літературні казки. Іван Франко. «Фарбований Лис».* Дитинство письменника. І.Франко – казкар. Зміст казки, головні та другорядні персонажі.

Мета: вчити вибирати цікаві факти для розповіді про письменника, висловлювати власні думки про прочитане; вчити пояснювати особливості літературної казки; розвивати творчу уяву; виховувати розуміння негативної суті лицемірства, зазнайства, хвалькуватості, брехні в житті людини.

Теорія літератури: літературна казка.

Обладнання: портрет І.Франка, карта України, збірка казок «Коли ще звірі говорили».

Міжпредметні зв'язки: історія, народознавство, українська мова.

ХІД УРОКУ

Кожен є ковалем своєї долі.

Клавдій

I. Повторення вивченого.

- Чи подобаються вам казки? Чому?
- Що таке казка? Хто автор вивчених вами казок?
- На які три великі групи поділяються народні казки? (*Про тварин, героїко-фантастичні, побутові.*)

II. Основний зміст роботи.

1. Вступне слово вчителя.

Світ казок насправді дуже розмаїтий, і чимале місце в ньому займають особливі казки - літературні, які мають конкретного автора, з ім'ям і прізвищем. Мандрівку країною літературних казок ми розпочнемо з творчості видатного українського письменника Івана Франка.

2. Розповідь про Івана Франка.

27 серпня 1856 року в селі Нагуєвичі Дрогобицького повіту в сім'ї коваля народився рудоволосий, ясноокий хлопчик, якого назвали Іваном. (*Учитель помічає село на карті України.*) Мама звала хлопчика по-особливому - Ясьо. Ріс він розумним, допитливим, роботящим. Родина Франків, як на ті часи, жила в достатках. Мати Івася любила співати, а тому хлопчик з голосу матері запам'ятав багато українських народних пісень.

У шість років малого віддали до школи в сусіднє село, звідки була родом мати. Потім І. Франко перейшов до школи при монастирі в Дрогобичі, а згодом - до Дрогобицької гімназії. Вчився хлопчик легко, оскільки від природи був здібним, пам'ять мав взагалі незвичайну.

Івась рано залишився сиротою. Коли йому було 11 років, помер батько. У сім'ю прийшов вітчим, бідний наймит з сусіднього села. Працьовитий, добрий чоловік, він докладав усіх зусиль, щоб хлопець вивчився. Коли шістнадцятирічним І. Франко втратив матір, саме вітчим подбав про його подальшу освіту.

Іван Якович Франко був високоосвіченою людиною. Здобувши університетську освіту в Чернівцях, письменник одержав ступінь доктора філософії у Віденському університеті. Він мріяв про посаду викладача Львівського університету, але заздрісники не допустили його до викладання.

У галузі дитячої літератури письменник активно працював з 1890 року. З часу, коли жив І.Франко, минуло вже ціле століття, але творчість письменника і нині цікава, приваблює сучасних читачів – і юних, і дорослих. Багато з них читали і захоплювалися казкою І.Франка «Фарбований Лис». От і ваша черга.

3. Робота з підручником (с. 52).

Учні ланцюжком читають статтю «Літературні казки».

Літературна казка - авторський художній, прозаїчний чи віршований твір, заснований або на фольклорних джерелах, або оригінальний; твір переважно фантастичний, змальовує неймовірні пригоди вигаданих чи традиційних казкових героїв і, в окремих випадках, орієнтований на дітей; твір, у якому неймовірне диво відіграє роль сюжетотворчого фактора, служить вихідною основою характеристики персонажів (Л.Брауде).

Учитель. Найкращі літературні казки належать перу Г.К.Андерсена («Снігова Королева», «Дюймовочка»), братів Грімм («Король Дроздобород», «Три брати»), В.Гауфа («Холодне серце»), Ш.Перро («Попелюшка», «Кіт у чоботях»), А.Ліндгрена («Карлсон, що живе на даху»), А.Мілна («Війні Пух»), Джона Рональда Руела Толкіна («Хоббіт»), Л.Керролла («Пригоди Аліси в країні чудес»).

Долучились до цього жанру й українські письменники: Марко Вовчок («Кармелюк», «Невільничка», «Лимерівна», «Ведмідь», «Дев'ять братів та сестриця Галя»), І.Франко («Лис і Дрозд», «Осел і Лев», «Засць і їжак», «Вовк вїтом»), Панас Мирний («Казка про Правду та Кривду»), М.Коцюбинський («Хо»), А.Дімаров («Про хлопчика, що не хотів їсти», «Для чого людині серце», «Блакитна дитина»), Н.Забіла («Про ліниву дівчинку»), О.Іваненко («Лісові казки», «Казка про веселу Аль», «Казка про маленького Ніка»), Ю.Ярмиш («Їжачок і Соловейко», «Ведмежа і Полярна зірка»).

Тож, які казки називають літературними?

Які особливості ідрізняють літературну казку від народної?

Казки яких авторів ви читали раніше? Назвіть письменників і їхні твори.

Учні відповідають на запитання з теорії літератури.

4. Казка «Фарбований Лис».

1) Учитель читає фрагмент, решту тексту - учні.

2) Бесіда.

- Чому казка має таку назву? Хто є головною дійовою особою?
- Як автор ставиться до Лиса Микити? Вовка? Ведмедя? Лісових звірів? Хто з персонажів казки заслуговує на повагу? Чому?
- Хто першим злякався, коли побачив пофарбованого Лиса?
- Чому Лис обдурив звірів?

3) Робота в зошиті.

Випишіть, якими рисами характеру наділив Лиса І.Франко. (*Хитрий-прехитрий, вигадливий, спритний злодій; гордий, відважний; лукавий, брехун; ошуканець*).

4) Добір синонімів до слова *чкурнути*.

Дременути, дмухнути, майнути, шмигнути, податися.

III. Закріплення вивченого.

- Хто такий І.Франко?
- Що цікавого запам'ятали про письменника?
- Які казки називаються літературними?
- Чому казки люблять і дорослі, й діти?
- Чи допомогли б ви Лисові? Коли йому потрібна була допомога? Чому?

Учні відповідають на запитання.

- З'єднайте частини висловів, щоб утворилися прислів'я (с. 64).

IV. Домашнє завдання.

Підготуйтеся до розповіді про дитинство І.Франка. Перечитайте казку, поділіть її на частини за планом, поданим у підручнику.

Тема. *Іван Франко. «Фарбований Лис».*

Образ Лиса, риси його характеру. Особливості літературної казки, її відмінність від народної, інтонація читання; мова автора і мова персонажів (дійових осіб).

Мета: вчити виразно і правильно читати казку в особах, розповідати про Лиса, відрізнити головних персонажів від другорядних, давати власну оцінку вчинкам і поведінці дійових осіб; розвивати вміння чітко формувати свою думку; виховувати порядних, чесних людей.

Теорія літератури: літературна казка, інтонація читання, мова автора і мова персонажів (дійових осіб).

Обладнання: ілюстрації до казки.

Міжпредметні зв'язки: образотворче мистецтво, етика.

ХІД УРОКУ

Від себе не втечеш

I. Тестова перевірка домашнього завдання

1. Де народився Іван Якович Франко?
  - а) У містечку Бережани на Тернопільщині;
  - б) на Полтавщині;
  - в) в селі Нагуєвичі Дрогобицького повіту в Галичині.
2. Як називала мати сина?
  - а) Ясьо;
  - б) Іванко;
  - в) Яник.
3. Скільки років було Івасеві, коли його віддали до школи?
  - а) с;
  - б) шість;
  - в) вісім.
4. Батько, присутній на екзамені, заплакав:
  - а) радіючи за сина;
  - б) через нарікання на сина;
  - в) через погану підготовку сина.
5. Як юнак заробляв на життя?
  - а) мив підлогу в школі;
  - б) фарбував паркани;
  - в) писав твори однокласникам.
6. До якої збірки увійшла казка «Фарбований Лис»?
  - а) «Коли ще звірі не говорили»;

- б) «Франкові казки»;
в) «Коли ще звірі говорили».
7. Казка, створена письменником, називається:
а) народною;
б) художньою;
в) літературною.
8. Лис Микита був:
а) чесним, сором'язливим, працьовитим;
б) хитрим, хвалькуватим, лицемірним;
в) сміливим, добрим, працьовитим.
9. Якою фарбою маляр фарбував паркан?
а) зеленою;
б) синьою;
в) помаранчевою.
10. Хто першим злякався фарбованого Лиса?
а) Вовчик-Братик;
б) Кабан;
в) Олень.
11. У якому рядку наведені синоніми до слова *чкурнути*?
а) прийти, приплентатися;
б) гратися, бавитися;
в) дременути, майнути.
12. Знайдіть правильне закінчення прислів'я: *Не лізь туди...*
а) куди твоя голова не лізе;
б) куди й корів не гонять;
в) куди не ліз і сам Лис Микита.

II. Основний зміст роботи.

1. Аналіз казки І. Франка «Фарбований Лис».

1) Бесіда.

- Чому Лис став гордим? Які риси характеру допомагали йому в полюванні?
- Знайдіть і зачитайте картину ярмарку. Що допомогло Лисові врятуватися від собак: кмітливість чи випадковість?
- Про що думав Лис, коли вскочив у бочку? А як міркував він уранці, коли побачив себе? Зачитайте. Чи втече Лис від себе?

- Чому звірі повірили Вовкові? Що зробив страх?
(*Попередження всім звірам*).

- Як себе величає Лис? (*Остромисл*). Від яких слів утворене слово?

- Що змінилося в житті звірів під час царювання Лиса Микити? Чи згодні ви, що Лис був добрим, справедливим, м'якосердим царем?

- Що сталося з нашим героєм, коли серце його переповнилося?
(*Заговорили вуста. І все таємне стало явним*).

- За що розірвали Лиса? (*За обман*)

- Чи міг Лис Микита жити-поживати й добра наживати? Що він

мав би змінити: друзів, родичів, себе? А люди завжди бачать себе?

Висновок: змінюючи себе (на добро), ми змінюємо і світ.

2) Робота з ілюстрацією в підручнику (с. 55).

Учні усно описують малюнок, звертаючи увагу на персонажів.

3) Визначення головних і другорядних персонажів.

Головні: Лис Микита, собаки, Вовчик-братик.

Другорядні: Вовчиця, Ведмідь, Кабан, Олень, мавпа Фрузя, селяни, маляр, інші звірі.

2. Теорія літератури (с. 65).

Учні читають статтю «Мова автора та персонажів» і відповідають на запитання після неї.

3. Робота у творчих групах.

Проблемне запитання: що привело Лиса до смерті? Якщо цифрою 7 позначимо смерть Лиса, то що і які кроки передували цьому?

7 → 6 → 5 → 4 → 3 → 2 → 1

Досліджуємо з кінця:

7 - смерть Лиса Микити;

6 - переповнилось серце, заговорили вуста;

5 - лукавий Остромисл (користолюбство);

4 - надувся гостро, сів на місце Ведмедя;

3 - хитрість;

2 - відвага, яка нікому не потрібна;

1 - гордість, пихатість.

Висновок: проблеми були в самому Лисові. Що заважало йому змінитися?

4. Інсценізація казки.

Учитель заздалегідь визначає учасників постановки і глядачів, роздає ролі. Учні, які не мають ролей, допомагають в оформленні класу й підготовці до вистави.

5. Оцінювання результатів роботи учнів.

Учитель опитує «акторів» і «глядачів».

- Як ви себе почували на сцені? Чого боялися? Чи так ви уявляли свій виступ?
- Хто з виконавців вам сподобався? Чому? А як би грали ви? Чи будете ви актором в наступній постановці?

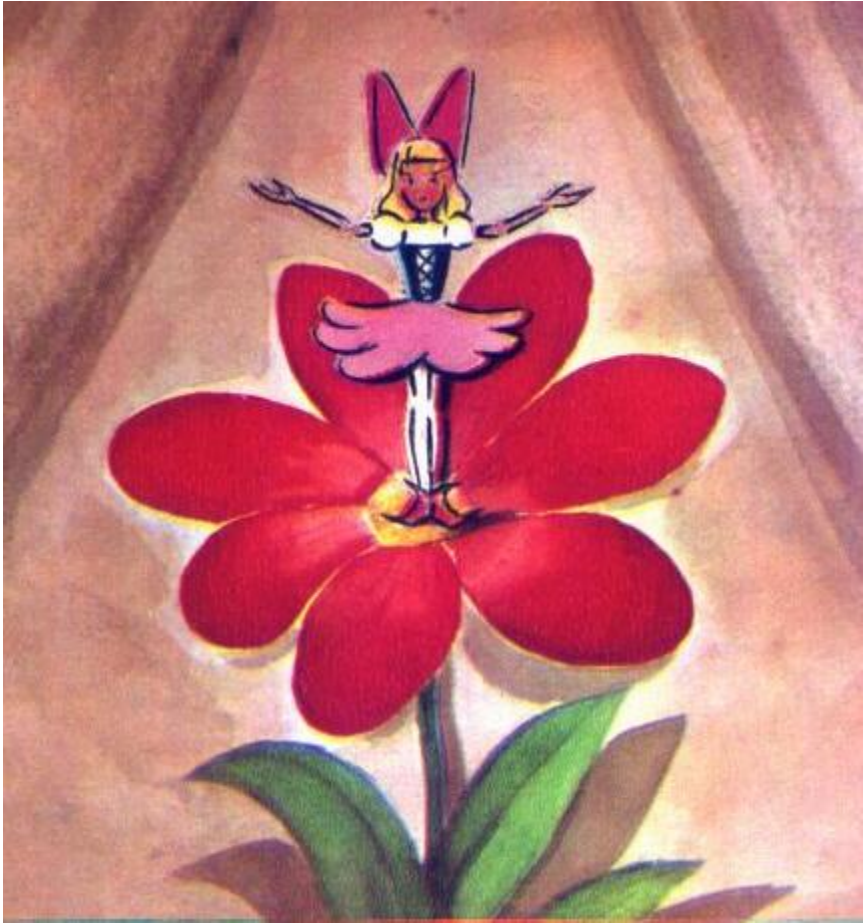
III. Закріплення вивченого.

- Які персонажі діють у казці?
- Які риси характеру вбили Лиса? На якому життєвому етапі ви б допомогли герою? Чому? Навіщо?
- Коли кажуть, що «людина пізнається, як на фарбованім Лисі»?
- Чи має право приятель брехати? Що треба робити, коли тобі брешуть?

IV. Домашнє завдання.

Намалювати ілюстрацію до одного з епізодів казки (для охочих). Вивчити вказаний учителем уривок з казки «Фарбований Лис»

Література

1. Данильцова І.Д. Довідник з теорії літератури. – К.А.С.К., 2001
2. Кодлюк Я., Одинцова Г. Розповіді про письменників. – Тернопіль: Посібник, 1997
3. Нетрадиційні уроки з української літератури. – Харків, 2004
4. Українська література XIX століття: Хрестоматія: Навч. посіб. / Упоряд. Н.М.Гаєвським. – К.: Либідь, 2006
5. Українські народні казки. – К.: Т-во “Знання” України, 1992
6. Чарівні казки: Збірник: Для молодшого та середнього шкільного віку / Упоряд. Л.Ф. Дунаєвської. – К.: Веселка, 1992

